



Ганна ЦВЕТКОВА

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри дитячої творчості
Національного педагогічного
університету ім. М. П. Драгоманова

Ключові слова: інноваційність саморозвиток, самопізнання, самовдосконалення, професійна самореалізація, викладач гуманітарних дисциплін.

Інноваційність як принцип нового педагогічного мислення розкрито як частину креативно-розвивального освітнього простору, найважливіше підґрунтя корпоративних цінностей університету та його традицій, що включає мотивацію на активний саморозвиток, самопізнання, самовдосконалення і викладача, і студента. Основними шляхами професійної самореалізації викладачів гуманітарних дисциплін визначено процес набуття досвіду інноваційної педагогічної діяльності через інтерактивне навчання, головна мета якого – сформуванню у викладача вміння переносити концепції саморозвитку, наукові дидактичні розробки до практики вищої школи.

УДК 378.0011.3

**ІННОВАЦІЙНІСТЬ
ЯК ПРИНЦИП
НОВОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО
МИСЛЕННЯ
ТА ШЛЯХ
ПРОФЕСІЙНОЇ
САМОРЕАЛІЗАЦІЇ
ВИКЛАДАЧІВ
ГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН**

© Цветкова Г., 2016

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах глобальних продуктивних перетворень, євроінтеграційних спрямувань, що відбуваються в українській державі, виняткового значення набуває якісна національна вища освіта, яка має виховувати інноваційну особистість, громадянина України і світу з планетарним мисленням, спроможну до постійного ціннісного професійного зростання, самореалізації, спілкування з іншими культурами, духовного перетворення дійсності. Таке стратегічне завдання здатний виконувати викладач гуманітарних дисциплін, викладач-професіонал як суб'єкт, який активно, якісно і творчо реалізується в педагогічній діяльності, володіє засобами самовираження, самоактуалізації, творчого перетворення професійної діяльності, комунікативно-духовної взаємодії. Інноваційність стає вагомим чинником професійної самореалізації кожного педагога вищої школи.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі. Інновація розглядається в пра-

цях сучасних дослідників, а саме: К. Ангеловські, М. Бургіна, І. Гавриш, Л. Даниленко, В. Загвязинського, М. Кларіна, В. Паламарчук, І. Підласого, Л. Подимової, О. Попової, В. Сластьоніна, Н. Юсуфбекової та ін. Концептуальні підходи, методологічні і методичні засади модернізації системи педагогічної освіти з урахуванням інноваційних підходів і принципів освіти дорослих, обґрунтовані у працях Л. Даниленко, Г. Єльнікової, С. Калашнікової, Н. Клокар, А. Кузьмінського, Л. Лук'янової, В. Олійника, Т. Сорочан та ін. Теорії розвитку творчої особистості, педагогіки творчості й креативної психопедагогіки присвячено праці В. Андреева, Д. Богоявленської, Н. Вишнякової, А. Деркача, Л. Мілто, В. Моляко, А. Морозова, Ю. Орлова, Д. Чернілевського.

Мета статті. Схарактеризувати інноваційність як принцип нового педагогічного мислення та розкрити шляхи професійної самореалізації викладачів гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Інноваційність як принцип нового педагогічного мислення нерозривно пов'язаний з формуванням та розвитком креативно-розвивального освітнього простору сучасного університету та починається зі створення колективу педагогів-одномудців, який постає головним суб'єктом її створення та розвитку. Цей колектив – основа для створення корпоративної спільноти університету, що транслює та продукує базисні ціннісні установки, які відображені в парадигмі та основних концепціях університету, в усіх елементах, що складають креативно-розвивальний освітній простір.

Тільки на ґрунті створення творчої вільної атмосфери серед професорсько-викладацького складу, що сприяє пошуку креативних інновацій, культу навчання, пріоритету саморозвитку, самовдосконалення, підтримці та розвитку корпоративних традицій, активної життєвої позиції, формування творчої взаємодії «викладач – студент», що є невід'ємною частиною організації креативно-розвивального освітнього

простору, можна впроваджувати ефективні технології самовдосконалення викладачів гуманітарних дисциплін. Саме в цих умовах самовдосконалення професійна самореалізація стає результатом життєвого, професійного та особистісного сенсів.

Зупинимося на основних тлумаченнях змісту інноваційності. Поняття «інновація» має сумарний характер. Ми підтримуємо позицію О. Савченка, яка визначає педагогічну інновацію як «процес створення, поширення у використанні нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому» [3]. Термін «інновація» включає не тільки поняття нового, але й актуального, виражаючи активний позитивний характер змін, їх соціальну необхідність. Інновації трактуються як актуальні й системні нововведення, що виникли з перспективних ініціатив і новизни [5, с. 15]. На думку Р. Яголовського, інноваційність може бути розглянута як здатність суб'єкта на когнітивному та поведінковому рівні забезпечити появу, сприйняття, доопрацювання і реалізацію нових оригінальних ідей. Англійські вчені, розмірковуючи щодо визначення інноваційності суб'єкта, доходять висновку, що інноваційність – це передусім здатність суб'єкта усвідомлювати важливість та позитивно сприймати інновації, бути генератором інноваційних ідей, інноватором [6]. Інновації у нерозривній єдності з креативністю розглядає дослідниця К. Завалко. До основних характеристик інноваційності вона відносить наступні: відкритість досвіду, чутливість до нових проблем; швидкість мислення (здатність переходити досить швидко від однієї категорії до іншої, від одного способу розв'язання педагогічних ситуацій та проблем до іншого); розвинені дивергентні, конвергентні здібності викладача; почуття новизни; здатність відкривати аналогії; здатність користуватися різними формами доказів; сміливість і незалежність доказів і суджень [1].

У ракурсі нашого дослідження інноваційність розглядається як частина креативно-розвивального освітнього простору, найважливіше підґрунтя корпоративних

цінностей університету та його традицій, включає мотивацію на активний саморозвиток, самопізнання, самовдосконалення і викладача, і студента.

У цьому сенсі на одне з перших місць виходять і новітні освітні технології, носієм яких є викладач, бо саме він реалізовує ці технології, розкриваючи можливості для свого та студентського саморозвитку.

Отже, принцип інноваційності у вищій школі означає:

- відкритість для інших думок, поглядів, світогляду;

- діалогічний контакт на основі рівності психологічних позицій з урахуванням індивідуальності, попереднього досвіду студентів; взаєморегуляція: «...лише на ідеї виховуючого діалогу можна будувати гуманістичну педагогіку, яка ґрунтується на взаєморозумінні, взаємодопомозі учасників навчально-виховного процесу. Виховуючий діалог корелює й з новим типом учителя, який становить і філософа, і педагога» [2, с. 78];

- співтворчість, співпрацю викладача та студентів (відмова від диктату, менторського тону, спільний пошук, аналіз результатів);

- відкритість викладача та студента культурі, світові, суспільству. Педагогічне середовище повинно бути організованим таким чином, щоб сприяти формуванню та розвитку «Я-образу». Тобто створюються умови для розвитку особистості, особистої ініціативи.

Інноваційність – принцип нового педагогічного мислення – базується на таких засадах:

- усвідомлений аналіз професійної діяльності на основі мотивів самовдосконалення;

- проблематизація дійсності, бачення конфліктів, протиріч;

- критичне ставлення до норми;

- педагогічна рефлексія, творчість;

- відкритість середовища професійним інноваціям;

- самореалізація, утілення в професійній діяльності своїх особистісних намірів і способу життя;

- соціокультурний діалог та інноваційні методи навчання на основі розуміння, прийняття й визнання особистості як найефективніші форми та методи навчання за інноваційним принципом, тобто навчально-професійне завдання перетворюється на дослідницьке в контексті значущої проблемної ситуації.

Отже, сутність представленої проблеми полягає в радикальному оновленні духовної атмосфери, основ педагогічного процесу у ВНЗ, урахуванні освітніх запитів студентів, потреб суспільства, тенденцій його розвитку.

Інноваційний педагогічний процес у вищому навчальному закладі сприяє усвідомленню викладачем своєї професійної сутності, ефективному самовдосконаленню, самореалізації та самоактуалізації, коли педагог вищої школи перетворюється на творця своїх життєвих і професійних обставин, самовизначається в професійній діяльності.

В цьому ракурсі на перший план виходить набуття досвіду *інноваційної педагогічної діяльності через інтерактивне навчання*, залучення до роботи в міжкафедральних семінарах, проблемних круглих столах, дискусіях, ділових іграх. Головна мета – сформувати у викладача вищої школи вміння переносити концепції саморозвитку, наукові дидактичні розробки до практики вищої школи, допомогти знайти через досвід інноваційної діяльності свій авторський, неповторний почерк проведення різних занять з урахуванням особливостей аудиторії та специфіки свого предмета. Етап *розкриття внутрішнього потенціалу саморозвитку викладача вищої школи* можна умовно розділити на два напрями: обговорення науково-методичних розробок викладачів і проведення відкритих занять, проведення коучингів, консалтингів, семінарів з навчання саморозвитку із найбільш складних для засвоєння тем. І, звичайно ж, з подальшим обговоренням цілей, концепцій саморозвитку, обраних методів, прийомів, аналізом удалих моментів і помилок у проведенні семінарів, лекцій,

практичних занять і способів досягнення поставлених цілей. При цьому головне визначати, чи реальні ці цілі, чи адекватні їм обрані методи навчання, самореалізації, саморозкриття [4].

Коучинг (від англ. *coaching* – наставляти, тренувати, надихати) *напрям* забезпечує висококваліфіковані індивідуальні тренування викладачів гуманітарних дисциплін для **розкриття їхнього внутрішнього потенціалу саморозвитку**, мобілізації потенційних внутрішніх ресурсів, вироблення професійно-продуктивного стилю спілкування із суб'єктами навчально-виховної взаємодії.

Оскільки основним завданням консалтингу (від англ. *consulting* – консультигування) є аналіз, обґрунтування перспектив розвитку та використання освітніх інновацій з урахуванням специфіки діяльності викладача гуманітарних дисциплін. Консалтинг пов'язуємо з різними видами консультигування професійно-фахового, технологічного, психолого-педагогічного, навчально-методичного спрямування. *Консультигування* як особливий різновид взаємодії між консултантом (викладачем-андрагогом, методистом, керівником навчального закладу тощо) і викладачем гуманітарних дисциплін спрямоване на виявлення професійних труднощів, проблем, конкретизацію інноваційних аспектів у професійно-педагогічній діяльності та самореалізації, внесення позитивних змін та усунення негативних професійних деформацій. Викладач гуманітарних дисциплін вищої школи самостійно обирає проблемне поле для консультигування, віднаходячи найбільш суперечливі моменти у професійно-діяльній сфері розвитку, бар'єри для **розкриття внутрішнього потенціалу саморозвитку**. Результатом консалтингу має стати набуття викладачем гуманітарних дисциплін нових професійно значущих знань, розкриття потенційних можливостей для професійного становлення та самореалізації.

Робота в міжкафедральних семінарах, проблемних «круглих столах», дискусіях, ділових іграх проводилася з метою роз-

криття педагогічного потенціалу кожного викладача вищої школи. Спочатку викладачі в інтерактивній формі актуалізували знання з традиційних форм організації навчання. Далі акцент робився на інтерактивних нетрадиційних формах, аналізувалися можливості проведення останніх. Так, на міжкафедральних семінарах обговорювалися теми «Нетрадиційні лекції в сучасному університеті: технологія проведення та результати», «Формула успіху семінару», «Вплив особистості викладача на ефективність навчально-виховного процесу вищої школи», «Проблемна лекція: сутність перспективи розвитку суб'єктів освітнього простору під час проведення», «Можливості проведення бінарної лекції» тощо.

Проблемні «круглі столи» проводилися із залученням провідних фахівців, професорів, творчих неординарних викладачів, які мають досвід діяльності з професійного саморозвитку, які не тільки прикрашали своєю присутністю аудиторію, а й заряджали енергією менш досвідчених викладачів, слугуючи взірцем роботи над собою та досягненням професійних вершин. Тематика проблемних «круглих столів» була різноманітна: «Ефективність лекції із запланованими помилками», «Можливості проведення конспект-лекції», «Особистість викладача вищої школи: реалії та перспективи розвитку», «Педагогічні здібності викладача ВНЗ – шляхи вдосконалення», «Критичне педагогічне мислення викладача – підґрунтя самопізнання», «Шляхи запобігання професійним деформаціям».

Особливу зацікавленість викликали завдання щодо підготовки **дискусій**, які проводилися на такі теми: «Потрібна чи ні в сучасних умовах інформаційно-насиченого простору лекція?», «Професійне самовдосконалення: міф чи реальність?», «Рефлексія як необхідна якість сучасного успішного викладача вищої школи», «Творчий семінар – необхідність сьогодні чи створення зайвих труднощів?» Підготовка до дискусії здійснювалася в груповій формі й передбачала уточнення положень, визначення власних поглядів, збір аргументів,

доказів, визначення висновків. Дискусія живить навчальний процес, активізує пізнавальну діяльність слухачів, дає можливість керувати колективною думкою групи. У вигляді схеми цей вид дискусії можна представити таким чином:

інформація – дискусія – інформація – дискусія – висновки.

Загальна спрямованість виступів під час дискусії дозволила констатувати активність, творчий педагогічний настрій її учасників. Наведемо приклади висловлювань викладачів: «Не очікував, що мене так зачепить ця тема», «Не підозрював, що мої колеги теж зустрічаються з такими труднощами, як і я, у професійній діяльності та професійному становленні», «Я вдячна за атмосферу співробітництва під час дискусії. Тепер на запитання: «Розвиватися чи ні в професії?» – я відповідаю з упевненістю: «Так!»; «Я подивився на себе з боку навколишніх – дуже багато роботи попереду!», «Ніколи не замислювалася над тим, яке враження я справляю на студентів. Для мене думка студентів – відкриття!» Особливо відзначимо, що викладачі спрямовували свої міркування на аналіз своєї професійної педагогічної діяльності, розкриття своїх можливостей, зв'язували свою позицію з орієнтирами на роль особистості викладача в сучасному соціумі саме як Людини Духовної.

Ділова гра – досить ефективна форма інтенсивного навчання викладачів, що стимулює пізнавальну активність слухачів у сфері професійних педагогічних інтересів. Більшість викладачів не мають можливості розкритися й показати себе в навчально-виховному процесі не лише через застарілі методи і технології, а й індивідуальні особливості. Ділова гра при цьому – можливість розкрити свій особистий професійний потенціал, адже кожен учасник діагностує власну спроможність і перспективи спільної діяльності в колективі. Виходить, що викладачі стають будівельниками власної «Я»-концепції, керуючи та спрямовуючи професійний розвиток, потрапляючи в ситуації, де необхідно приймати рішення,

вибирати найоптимальніші засоби професійного спілкування, виявляти недоліки та вживати заходів щодо їх усунення. Звичайно, усе це має відбуватися під керівництвом досвідченого викладача.

У процесі такого ігрового семінару викладач повинен виконати дії, що згодом будуть необхідними в його професійній діяльності. Відмінність таких ситуацій від реального життя полягає в тому, що учасники мають справу з моделлю дійсності, а не із самою дійсністю, а це дозволяє, не остерігаючись негативних наслідків для справи, набувати й відпрацьовувати професійні вміння та навички у більш прискореному темпі (наприклад, те, що відбувається у професійній діяльності кілька років, стискається до кількох годин); стимулювати пошук ефективніших шляхів розв'язання проблеми.

Перед викладачами на такому семінарі постають доволі складні завдання: перевтілитися, стати на місце іншої людини (наприклад, студента, батьків), ужитися в ситуацію, образ фахівця, учитися долати труднощі спілкування. Йдеться про трансформацію особистісних рис, про зміну себе, про формування емпатії (здатності поставити себе на місце іншої людини). Більше того, фахівці вважають, що гру можна розглядати як засіб ігрової психотерапії, адже на її учасників справляють ефективний вплив атмосфера співпраці, підтримки, взаємовиручки; викладачі ВНЗ вчать-ся долати труднощі спілкування, руйнувати психологічні бар'єри й отримують можливість удосконалюватися й самостверджуватися, зникає відчуття унікальності, нерозв'язаності проблеми.

При проведенні ділової гри ми дотримувалися таких принципів:

- принцип імітаційного моделювання професійної ситуації;
- принцип проблемності змісту (розробка системи ігрових завдань);
- принцип спільної діяльності (імітація професійно-рольових функцій фахівців через їхню взаємодію);
- принцип діалогічного спілкування (система міркувань учасників, їхній діалог,

обговорення й узгодження позицій ведуть до спільного розв'язання проблеми);

– принцип двоплановості (спрямованість на досягнення двох цілей: ігрової та дидактичної).

Підготовка ігрового семінару вимагає роботи керівника, оскільки саме він має прогнозувати безліч варіантів, які можуть виникнути в ході гри, аналізувати її етапи з огляду на те, що існує можливість некеруваної діяльності викладачів. Отже, якомога більша кількість варіантів гри допомагає зняти вірогідність помилок викладача й самого керівника. Ключовий момент для педагога в цьому процесі – подати проблемну ситуацію, провести багатоваріантний аналіз ходу й результатів рольових дій студентів, виявити можливі типові помилки, визначити серію прийомів, які допомагають установити сприятливу атмосферу в групі й спробувати виявити тенденції та закономірності розвитку гри з урахуванням складу учасників.

Ділові ігри проводилися за такими темами: «Прийоми педагогічної майстерності під час викладання», «Я очима студентів», «Ідеал сучасного викладача вищої школи», «Процедура входження в семінар», «Ефективність навчально-виховного процесу вищої школи», «Шляхи розв'язання педагогічних конфліктів».

Наступним кроком розкриття внутрішнього потенціалу саморозвитку викладача вищої школи стала ініціація самореалізації педагога через створення ситуацій проектування його змін у професійній діяльності та в собі (відкриті заняття, семінари з навчання саморозвитку).

Викладачам пропонувалося розробити й провести відкриті лекційні й семінарські заняття з урахуванням прийомів педагогічної майстерності та спеціально розроблених критеріїв і параметрів, що висуваються до лекцій і семінарських занять у межах технології самовдосконалення.

Відкриті заняття ретельно аналізувалися, обговорювалися труднощі, що виникли під час підготовки, відпрацьовувалися прийоми педагога-фасилітатора. Особлива

увага приділялася саморефлексії після заняття: «Мої відчуття та емоції після проведеного заняття», «Відбулося чи ні духовне спілкування групи, взаємозбагачення під час взаємодії?»

Семінари з навчання саморозвитку призначені для ініціації самореалізації викладача через створення ситуацій проектування змін у діяльності та собі. Вони охоплювали два напрями: організація навчання викладача самоаналізу та організація навчання з проектування професійних змін. Причому під час означених семінарів відбувалося навчання керівництвом процесу саморозвитку, активна мотивація діяльності, допомога в усвідомленні проблем, що стоять перед викладачем, підтримка викладачів у пошуках ефективних шляхів самовдосконалення.

Розкриття внутрішнього потенціалу саморозвитку викладача вищої школи неможливо уявити без плану професійного самовдосконалення, який ми запропонували скласти за допомогою методу *локбука*, спрямованого не тільки на відпрацювання навичок самоаналізу, самооцінки, самоконтролю, розвитку рефлексивних умінь, але й для визначення стратегії подальшого професійного самовдосконалення. Традиційно локбук – це записник, який ведеться у вигляді спіралі, до якого викладач записує свої ідеї, роздуми за результатами окремого заняття (наприклад, семінару саморозвитку або про проведене заняття), ускладнення або проблеми в процесі викладання. Тобто викладачі працювали над *проблемним локбуком*, відбувся рефлексивний аналіз за конкретними проблемами (наприклад, «уміння знаходити спільну мову зі студентами», «уміння долати педагогічні конфлікти», «уміння стратегічно прогнозувати самовдосконалення та саморозвиток свого педагогічного потенціалу» тощо), який стає підґрунтям плану подальшого професійного самовдосконалення. Технологічним підґрунтям для ведення локбука є ALACT-модель [7]: дія – погляд на виконану дію, тобто рефлексивний аналіз, – усвідомлення суттєвих сторін (чітке визначення складників ситуації, причин-

но-наслідкових зв'язків) – створення альтернативних методів дії (вибір форм і методів діяльності згідно з конкретною ситуацією) – випробування). Отже, ведення локбука, по суті, є рефлексивним колом, що закінчується створенням плану свого саморозвитку, саморозкриття.

Висновки. Отже, інноваційність як принцип нового педагогічного мислення – це, насамперед, соціокультурний діалог та інноваційні методи навчання на основі розуміння, прийняття й визнання особистості як найефективніші форми та методи навчання за інноваційним принципом. Система вищої освіти повинна стати сучасним *центром інноваційного професійного саморозвитку та самореалізації викладачів гуманітарних дисциплін, частиною* креативно-розвивального освітнього простору вищого навчального закладу, де запроваджуються дієві, гнучкі, мобільні освітні ініціативи та інновації; поширю-

ються передові освітні інтерактивні технології. Про це свідчить варіативність розкриття внутрішнього потенціалу саморозвитку викладача вищої школи (залучення до роботи в міжкафедральних семінарах, проблемних круглих столах, дискусіях, ділових іграх; проведення коучінгів, консалтингів, семінарів з навчання саморозвитку з найбільш складними для засвоєння тем тощо). Пріоритетними напрямками реалізації шляхів професійного самовдосконалення та самореалізації є: індивідуально-диференційована адресна допомога викладачеві гуманітарних дисциплін у науковому, методичному, професійно-кваліфікаційному, особистісному планах; розробка інноваційного навчально-методичного забезпечення процесів самовдосконалення; підтримка креативних пошуків викладачів, їхньої здатності створювати педагогічні інновації, які змінюють навчально-виховний процес ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Завалко К. В.** Наукові підходи до визначення взаємозв'язку креативності та інноваційності суб'єкта навчання / К. В. Завалко // *Наук. часопис. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Сер. 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр.* – К., 2013. – Вип. 19. – С. 14–20.
2. **Кремень В. Г.** Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) / Василь Григорович Кремень. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
3. **Савченко О. Я.** Дидактика початкової школи / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
4. **Цветкова А. Г.** Раскрытие внутреннего потенциала саморазвития преподавателя гуманитарных специальностей высшей школы / А. Г. Цветкова // *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов.* – Курск, 2013. – № 10(88). – Октябрь. – С. 234–239.
5. **Шапран О. І.** Система інноваційної підготовки майбутнього вчителя в умовах навчально-науково-педагогічних комплексів: монографія / О. І. Шапран. – Переяслав-Хмельницький: Вид-во С. В. Карпук, 2007. – 370 с.
6. **Яголовский С. Р.** Психология инноваций: подходы, модели, процессы [Текст] / С. Р. Яголовский // *Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики».* – М.: Изд. дом высшей школы экономики, 2011. – 270 с.

REFERENCES

1. **Zavalko K. V.** Scientific approaches to the definition of the correlation between creativity and innovation of the subject of training / K. V. Zavalko *Scientific periodical of National Pedagogical Dragomanov University. Series 16. Creative personality of a teacher: the issues of theory and practice: collection of scientific works.* – Kyiv, 2013. – Pub. 19. – P. 14–20.
2. **Kremen V. H.** Education and science of Ukraine: the ways of modernization (facts, thoughts, perspectives) / *Vasyl Hryhorovych Kremen.* – Kyiv: Hramota, 2003. – 216 p.
3. **Savchenko O. Ya.** Didactics of primary school / *O. Ya. Savchenko.* – Kyiv: Abrys, 1977. – 416 p.
4. **Tsvetkova A. G.** Disclosure of internal potential of self-development of a high school teacher of humanitarian disciplines / *A. G. Tsvetkova // Journal of scientific publications of graduate student and students working for doctor's.* – Kursk, 2013. – # 10 (88). – October. – P. 234 – 239.
5. **Shapran O. I.** System of innovative training of a future teacher under conditions of educational-scientific-pedagogical complexes: monograph / *O. I. Shapran.* – Pereyaslav-Khmelnitskyi: Publishing house S. V. Karpuk, 2007. – 370 p.
6. **Yagolovskii S. R.** Psychology of innovations: approaches, models, processes [Text] / *S. R. Yagolovskii; National research institute "Higher school of economics".* – Moscow: Publishing house House of higher school of economics, 2011. – 270 p.

7. **Korthagen Fred A. J.** Linking theory and practice: changing the pedagogy of teacher education / *Korthagen Fred A. J., Kessels Jos P. A. M. // Educ. Res.* – 1999. – Vol. 28, № 4. – P. 4–17.